

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

23e jaargang nr. 22 - 31 mei 1970

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. De Humanistische Pers

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 8,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

Ook in België?

Gisteren vond de laatste openbare regionale discussiedag van het Humanistisch Verbond plaats. De laatste van deze reeks. Volgende week zullen we proberen in onze uitzending een paar conclusies te trekken.

We vroegen professor Jaap Kruithof, hoogleraar te Gent en actief lid van het Belgische Humanistische Verbond, of een dergelijke discussie ook daar gaande was.

In het Nederlandse Humanistische Verbond is op het ogenblik een discussie aan de gang waarbij, grof gezegd, twee ideeën tegenover elkaar staan: Aan de ene kant de mensen die zeggen: het Humanistisch Verbond, het humanisme moet zich voornamelijk richten op maatschappelijke verschijnselen omdat die de levenssituatie van het individu in eerste instantie bepalen; aan de andere kant wordt gezegd: nee, we moeten ons niet al te zeer op het maatschappelijk, op het maatschappij-kritische vlak begeven, dat ligt te dicht bij de politiek, daar zijn andere organen en andere organisaties voor. Wij moeten ons voornamelijk bezig houden met individuele geestelijke verzorging, geestelijke vorming, met ons te richten op het individu. Is iets van een dergelijke discussie ook in het Belgische Humanistische Verbond terug te vinden?

Kruithof: Wij hebben dat inderdaad; op dit moment voelt men dat nog altijd. Wij hebben die discussie een jaar of vijf geleden nogal acuut gevoerd; er waren dezelfde tegenstellingen als waarover u spreekt in Nederland. Dat conflict is dan eigenlijk wel opgelost ten gunste van de tweede strekking, dat de mensen dus vooral het Humanistisch Verbond opvatten als een vereniging die voor het individuele heil van personen zorgt en die vooral probeert naast de kerkelijke strekkingen een niet-kerkelijke strekking aan bod te laten komen; die tendens heeft het wel gewonnen. Het gevolg is geweest — en dat is wel nadelig in België — dat bij de jongeren een aantal mensen weggelopen zijn en dat bij de nieuwere generatie die zich aanbiedt, een aantal mensen niet meer bereid zijn zich aan te sluiten bij het Humanistisch Verbond, met het gevaar dat het Humanistisch Verbond in de nieuwe controversen die aan de orde zijn, de trein begint te missen. Maar principieel zou ik

zeggen, ik geloof niet dat men het moet stellen als of-of; of de ene tendens, of de andere tendens. Ik geloof dat er redenen zijn om de twee tendenzen allebei te steunen. Dat wil zeggen, als ik België neem en in Nederland misschien in mindere mate maar hier zeker: wij leven nog altijd in een clericaal regime; dus het groeperen van onkerkelijken samen om gelijke rechten te krijgen tegen kerkelijken dat heeft duidelijk zin in België. Maar aan de andere kant is het absoluut zo dat méér zich maatschappij-kritisch opstellen op dit moment absoluut geboden is om de trein niet te missen en om ergens te bewijzen dat men progressief is. Dus ik weiger te kiezen; in de Belgische situatie tenminste geloof ik dat beiden aan bod moeten komen. Maar het is wel duidelijk dat men tot dusver, ook in Nederland, veel meer gedaan heeft aan het individuele zieleheil of humanistische vorming, verzorging en dat soort dingen, dan aan maatschappijkritiek. Dus degenen die progressief dringen naar een meer in ogenschouw nemen en bekritisieren van maatschappelijke toestanden, die hebben gelijk want dat is verwaarloosd tot nu toe.

Vindt u dat je de situatie in Nederland met de situatie in België op dit vlak kunt vergelijken?

Kruithof: Nee, dat wil zeggen, de situatie in Nederland is voorop; wij in België zullen waarschijnlijk over tien à vijftien jaar in dezelfde situatie zijn. Vanuit onze kant zien wij dat het Humanistisch Verbond in Nederland eigenlijk principieel geopteerd heeft voor het vormen van een niet-kerkelijke kerk met alle kenmerken van een kerk. Wij hebben voor die keuze gestaan, er is dus dat conflict geweest, en waarschijnlijk gaan wij in België ook die richting uit. We staan achter, we hebben meer clericalisme. Er zal een grotere verdraagzaamheid komen, dat blijkt uit de reacties van ministers en van politici. We staan dus achter, maar het fundamentele probleem is hetzelfde in het Noorden als in het Zuiden.

Wat vindt u van het argument dat altijd tegen een meer maatschappij-kritische opstelling wordt gebruikt: je komt dan op het terrein van de politiek. Daar is op zichzelf geen bezwaar

een radio-uitzending van zondag 31 mei 1970

Agressie bij de mens

door Anthony Storr

De auteur schrijft over agressie als instinctieve impuls, als faktor in het leven van kind en volwassene in hun seksuele relaties. Hij toont aan hoe vijandigheid kan ontstaan, hoe agressie zich uit bij een opgewonden kind, een jaloezie echtgenoot, een politicus of een psychopaat. De auteur besluit zijn helder en humaan boek met een pleidooi voor begrip en beheersing.

136 blz.

f 9,25

Verkrijgbaar door storting of overschrijving van f 9,25 op postrekening 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

tegen, maar dat moet je via andere organisaties doen. Want het Verbond kan alleen maar een soort slechte, halfzachte politieke partij worden, nooit een echte politieke partij.

Kruithof: Ja, het is wel waar: natuurlijk, als je een verbond sticht dan sticht je niet een politieke partij. Dus er blijft een verschil. Maar ik zie niet — als je het plan hebt om geen politieke partij te zijn, met geen politiek programma — hoe je een actie moet voeren voor vier jaar tussen twee verkiezingen zoals de partijen dat doen. Ik zie in dat het Humanistisch Verbond dat niet kan en dat ook niet moet. Maar dat betekent helemaal niet dat je je apolitiek moet opstellen. Ik geloof dat voor de grote problemen — en de kerk heeft dat trouwens in het verleden dikwijls gedaan; ik vond dat eigenlijk niet slecht, alhoewel de kerk dat meestal op een reactionaire manier doet — de ideologische organisaties principieel algemene richtlijnen moeten geven voor de maatschappij en dat heeft politieke consequenties. Voor Vietnam vind ik dat het Humanistisch Verbond een positie moet kiezen; voor Cambodja, voor de Black Panthers, voor de problemen van de honger, voor de problemen van de atoombedreiging, dat zijn reële, grote, planetaire problemen. En het is onzinnig om een verbond te willen dat daar geen uitspraken over doet; dan geeft het geen ideologische leiding meer. Dus wel politiek, maar niet politiek in de zin van partijpolitiek op eng nationalistische basis.

U zegt dat men zich in het algemeen wel moet uitspreken over die dingen. U heeft het niet gehad over wat voor uitspraken er dan gedaan zouden moeten worden. Daarnet heeft u wel genoemd in één adem, als ik me niet vergis, humanisme en progressiviteit. Vindt u, dat uit een humanistische levenshouding of overtuiging eigenlijk logisch een progressieve maatschappelijke benadering voortvloeit of zou moeten voortvloeien. Of is dat een willekeurige keuze?

Kruithof: Nee, „willekeurig”, dat is te scherp. Voor mij zit het humanisme inderdaad zo in elkaar dat je de mens als maatstaf neemt en dat je daarbij denkt aan een ethiek, die zegt dat de bevordering van de ontwikkeling van de mens — en met de mens bedoel je alle men-

sen — het doel is van het humanisme, dan geloof ik dat je noodzakelijkerwijze, als je eerlijk bent en als je wil generaliseren, over het algemeen tot een progressieve houding moet komen. Ik denk, en dan kunt u natuurlijk zeggen dat ik wat extreem ben, dat conservatieve humanisten eigenlijk mensen zijn die een contradictie inhouden. Humanisme, vertrekkend bij een Erasmus, krijgt volgens mij, als je door-denkt, iets te maken met linkse, met marxistische, met socialistische imperatieven en moet zich inzetten voor de ontwikkeling van iedereen. Dat betekent in de concrete situatie in de eerste plaats de ontwikkeling van de onderdrukten, de armen, de zieken, de ouden en al de miserie waarmee die mensen te maken hebben. Dus u hebt gelijk, voor mij is humanisme inderdaad progressief. Ik geef toe er zijn andere mensen die een andere mening hebben en ik geef ook toe dat het van mij een optie is. Maar ik zie werkelijk niet hoe het mogelijk is om de meester-slaafverhouding vol te houden die toch in onze maatschappij bestaat, en tegelijkertijd te zeggen: ik ben toch zo'n reine, zuivere humanist.

Ja, maar als je anderzijds de humanistische traditie bekijkt, dan blijkt dat de mensen die beschouwd worden als de erflaters van het humanisme, toch vaker een liberale houding hadden — u heeft het voorbeeld genoemd van Erasmus. Het zijn eigenlijk de intellectuelen en de buitenstaanders geweest, mensen die van buiten af de zaak observeerden en wel oordelen gaven, maar toch niet in een situatie actief waren. Ik zie in die humanistische traditie eerder een liberaal element dan het socialistische element dat u er nu in noemde. Vindt u dat het humanisme zich zou kunnen of moeten ontwikkelen vanuit een liberale houding naar een socialistische houding?

Kruithof: Ja, wat u zegt is waar als je het historisch bekijkt, dus van laten we zeggen de zestiende eeuw tot aan het einde van de achttiende, begin negentiende eeuw, betekent het humanistisch-zijn wel ageren voor de mens. En — maar dat is een kwestie van culturele omstandigheden — degenen die humanistisch ageerden waren mensen die hoofdzakelijk dachten over problemen, die dachten dat enkelingen zelfstandig waren, die intellectueelistisch optraden, die als buitenstaander optraden — daar heeft u helemaal gelijk in. Maar ik zie dat als een proces, dat wil zeggen, vanaf het begin van de negentiende eeuw, het midden van de negentiende

In de reeks 'Oriëntatie' komt een nieuwe serie onder de titel: *Mens en Politiek*. Daarvan is thans het eerste deeltje verschenen, t.w.

Buitenparlementaire politiek

In deze serie verschijnen voorts:

2. Kiezer en gekozene
3. Ideologie en politiek
4. Pers en politiek
5. Directe democratie

met tussenpozen van 2 à 3 maanden.

Bestellingen: door overschrijving op postrekening 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht, van f 0,60 per deeltje of f 3,— voor de gehele serie.

eeuw vooral, begint men toch in te zien, te beseffen dat humanist-zijn meer is dan het heil, het intellectuele en het morele heil van een enkeling bevorderen, dat het meer dan dat inhoudt en dat er dus ook in groepsverband iets moet gebeuren. Dan krijgt je dus de socialistische, humanistische tendens vanaf het midden van de negentiende eeuw die volgens mij bijzonder belangrijk is. Ik wil de oude tendens niet verwijderen uit het humanisme; er moet een synthese komen van heil voor enkeling en heil voor de groep. Maar ik geloof niet dat je kunt zeggen: het humanisme zoals het vandaag is, dat is het humanisme van die liberale individualisten van de zestiende tot de achttiende eeuw. Ik geloof dat het humanisme op het ogenblik ook al bezig is de socialistische tendens te integreren en die móét er in. We weten nu wel, je kunt niet een enkeling ontwikkelen, dat weten we uit de psychologie en de sociologie, door alleen maar op zijn eigen heil te werken en hem zelf proberen te integreren en te veranderen. Dat is een optie die nu een beetje voorbijgestreefd is. Dus de twee tendensen moeten allebei ontwikkeld worden, maar de tweede is voor mij op het ogenblik veruit de belangrijkste: de sociaal gerichte.

Is er hier in België sprake van een echte, levende dialoog, zoals dat tegenwoordig heet, tussen de humanisten enerzijds en anderzijds de marxisten of groepen marxisten en linkse katholieken?

Kruijthof: Er is een verschil, denk ik, tussen

de generaties: de oudere generatie zit opgesloten in de oude kaders die er zijn en die zitten dus nog wel in katholieke verenigingen of wel in politieke verenigingen, socialistische, liberale of wel in de humanistische organisatie. Bij de jongeren is dat, denk ik, in grote mate doorbroken. Met de jongeren bedoel ik van achttien tot vijftientwintig jaar. Het is me opgevallen dat daar het verschil soms helemaal niet meer speelt. Als je nu de huidige studentenverenigingen in Vlaanderen bekijkt, dan weet je helemaal niet meer wie er gelovig is en wie niet; die zitten allemaal door elkaar en ze vragen helemaal niet meer naar elkaars geloof. Dus katholieken, niet-katholieken bij de werkelijk jongere generatie, dat verschil speelt niet meer en daardoor is er ook geen sprake meer van verzet tegen de verzuiling en een ageren voor een pluralistische school. Dat is natuurlijk voor het Humanistisch Verbond en de humanistische jongeren niet zo gunstig. Een heel grote groep jongeren wil in dat kader niet meer meespelen. Ze hebben ten dele ongelijk omdat er in Vlaanderen verschillende streken zijn waar men nog duidelijk lijdt onder een acuut clericalisme, een autoritair systeem, waar de kerk het onderwijs ongeveer in handen heeft, de politieke partij, de ziekenhuizen, de gevangenissen, het leger, enzovoort. Er is dus nog reden om anti-clericaal te ageren, maar bij de jongeren is er een tendens om dat niet meer in een anti-clericaal verband te doen, maar in een nieuw verband waarbij gelovig of ongelovig eigenlijk geen rol meer speelt, men vraagt er niet naar.

Mevr. Sleuvenhoek op pastoraal concilie

Oecumene omvat christen en niet-christenen

Op de jongste zitting van het pastoraal concilie in Noordwijkerhout heeft het lid van het hoofdbestuur mevrouw E. J. Sleuvenhoek-Hajer namens het Humanistisch Verbond een discussiebijdrage geleverd die grote weerklank heeft ondervonden. Omdat de krantenverslagen van haar woorden niet altijd even nauwkeurig waren, laten wij hier de tekst volgen, aan de hand van notities van mevr. Sleuvenhoek zo volledig mogelijk uitgewerkt:

„De commissie Oecumene heeft alle ruimte gegeven, ook aan onkerkelijke groeperingen, om mee te denken. En hoewel het Humanistisch Verbond zich niet al te ijverig heeft betoond om mee te werken, zou ik hier toch graag die dingen willen zeggen.

Ten eerste. Het is, meen ik, ook voor het Humanistisch Verbond van het grootste belang als er een duidelijke, dus niet te vaag blijvende samenwerking, d.i. respecteren wérkelijk accepteren van elkaar als verschillende kerken groeit; omdat hier dan een enorm stuk onvrijheid kan worden weggenomen, wat voor veel mensen een last en een groot verdriet in hun leven is geweest.

En omdat er zó positief begrip en tolerantie groeit, waar het humanisme buiten en ook binnen het christendom zich altijd voor heeft ingezet. Maar er is meer dan dat. Het is nog maar een eerste stap. Laat de Katholieke Kerk zich goed realiseren, dat zij ook ten opzichte van onkerkelijk Nederland, en dat is zoals u weet éénderde deel — of toenemend méér van onze bevolking — een enorme belangstelling heeft gewekt,

door het dapper willen vechten voor de mense-lijke waardigheid en vooral voor de eigen verantwoordelijkheid en vrijheid van ieder, zoals dit vooral in het vorige Concilie tot uiting is gekomen.

Laat deze bereidheid, waar het de oecumene betreft, nu niet mee in de anticlimax, die in dit concilie gevoeld wordt, de dupe worden.

Laat men strijdbaar blijven voor een eigentijdse inhoud en vorm van het menselijk bestaan en daarbij behoort zeker ten opzichte van de kerken een concretisering van de oecumene.

Dan nog een derde opmerking en hier wil ik de grootste nadruk op leggen: Vanuit mijn visie, vanuit de visie van veel jongere mensen, maar gelukkig ook ouderen, hier lopen de scheidelijnen dooreen, gaat het allereerst om ons als *mensen* in onze wereld.

We willen met elkaar van dit korte leven, waar het hiernamaals minder accent heeft gekregen, of voor velen is weggevallen, *iets maken*.

We moeten ook van onze wereld *iets maken*.

En daarom zou ik willen pleiten voor een *ruimere interpretatie* van het woord *oecumene*. We leven nl. als christenen en niet-christenen in onze wereld.

En nu wil ik geen kreten gebruiken, die u toch allemaal kent, alleen de aandacht er voor vragen, dat een menselijke *kritische opstelling* t.o.v. de wereld en alles wat er bij hoort en een *menselijke bewogenheid* voor elkaar stimulans moet zijn en worden.

En dit wil zeggen, dat het hier gaat om *alle mensen*, christenen in al hun schakeringen en onkerkelijken, die in onze tijd ernst willen maken met de inzet tot een leefbare wereld.”

Mensenwerk

Een vriendelijke kennis geeft me een krant te lezen, omdat er iets in staat dat volgens hem mij ook wel zal interesseren. We zitten samen in het bestuur van een bejaardentehuis en het betreffende stuk gaat over het opnamebeleid in die tehuizen.

Maar een ander artikel trekt meer mijn aandacht, en dat gaat over het onderwerp, dat je ook elke dag kunt tegenkomen, het jaar 2000. Overal ter wereld houdt men zich daarmee bezig, het lijkt erop of we net als kinderen bij hun komende verjaardag van ongeduld bijna niet kunnen slapen en de dagen aftellen. De schrijver van het artikel wijst op de merkwaardige overeenkomst met wat de geschiedenis leert over wat zich in de middeleeuwen afspeelde toen het jaar 1000 naderde. Het „einde der tijden” werd voorspeld, de mensen werden opgeroepen tot boetedoening, de meest vreemde bewegingen ontstonden, allemaal gevoed door de angst dat de mens nu voor zijn zonden zou moeten boeten en de aarde op de verschrikkelijkste wijze zou ondergaan.

Het is niet gebeurd, en er is dan ook geen enkele reden om aan te nemen dat speciaal de intrede van het jaar 2000 een catastrofe met zich zal meebrengen. Onze christelijke jaartelling is een menselijk bedenksel, heel knap uitgedacht en onmisbaar voor het dagelijks leven. Maar meer dan dat is het ook niet, er is niets geheimzinnigs aan, we zouden even goed van een andere jaartelling gebruik kunnen maken, bijvoorbeeld de Joodse en dan waren we het jaar 2000 al lang voorbij.

En toch... de schrijver in die krant wijst er met klem op, er zit ook nu weer een onheilswachting in de lucht. Dat uit zich ook in het ontstaan van allerlei geestelijke bewegingen, die dikwijls grenzen aan datgene wat we als bijgeloof beschouwen. Buiten ons gewone denkpatroon vallende stromingen komen op, men uit zich zelfs hier en daar op een wijze die aan hekserij doet denken, allemaal zaken waarvan we dachten dat ze in onze „verlichte” wereld niet meer bestonden. Maar ja, we dachten in onze onnozelheid ook niet, dat de mens zich zo zou kunnen manifesteren als hij dat in de tweede wereldoorlog heeft gedaan...

Maar naast die dikwijls aan bezetenheid grenzende uitwassen, die ook nog ijverig worden geëxploiteerd door allerlei sekten en zogenaamde zieners, is er een toenemende zorg over de toestand, waarin onze planeet verkeert. Niet alleen de bewapening, de conflictstof die overal opgehoopt ligt, het latente gevaar voor een derde wereldoorlog, de eindeloos zich voortslepende strijd in Vietnam en omgeving, de dagelijkse en zich steeds toespitsende gevechten in het Midden Oosten, de voortgaande perfectionering van de atoomdreiging, maar ook de met de dag

duidelijker wordende en toenemende onbe woonbaarheid van onze oude aarde, door armoede, vervuiling, verstoring van het evenwicht, wegvallen van natuurlijke hulpbronnen, tekorten aan voedsel en een niet te stuiten bevolkingsgroei. En dat in een dusdanig beangstigend hoog tempo, dat een mens van ongeveer 40 jaar in een wereld is komen te leven die totaal verschilt van die waarin hij zijn jeugd heeft doorgebracht. Natuurlijk zijn er nog genoeg plekken waar het op dezelfde of nagenoeg dezelfde voet doorgaat, hoewel die plekken in ons brave Nederland, waar de dingen meestal niet zo erg snel veranderen, ook al bijna niet meer te vinden zijn. En al zou men zich zelf niet verplaatsen, krant, radio en televisie zorgen er wel voor ons er van op de hoogte te houden, dat die wereld van vroeger niet meer bestaat en dat we een aantal vraagstukken moeten oplossen en dat liefst op korte termijn, willen we ons nest niet zó bevuild dat het leven zelf onmogelijk wordt.

Om dat te voorkomen, helpt geen vlucht in allerlei geheimdoenerij, wat een belediging is voor het menselijk denken. Natuurlijk heeft datzelfde menselijk denken, naast onverschilligheid en zelfzucht, ook toestanden voortgebracht, die het nu nodig maken de alarmklok te luiden en met bezorgheid uit te kijken naar dat jaar 2000, als we het tenminste halen. We kunnen twee dingen doen, doorgaan zoals we tot nu toe hebben gedaan, dat wil zeggen, doen of er niets aan de hand is, of samen onze denkkracht, inventiviteit en menselijke solidariteit gebruiken om een werkelijk leefbare samenleving te scheppen.

Humanisten kunnen zich daar uiteraard niet aan onttrekken, ook al omdat zij de overtuiging hebben dat de mens niets anders heeft dan dit leven hier en nu. Daarom is het een bijna vanzelfsprekende zaak, dat zij zich vooral in de wereld, samen met anderen, met de vraag bezighouden, hoe de mens zijn toekomst kan beheersen, maar zonder te vluchten in allerlei duistere praktijken. In 1968 hebben humanisten uit vele Europese landen zich daarover in Hannover beraden, deze zomer zal dat op wereldniveau gebeuren in Boston in de Verenigde Staten, waarbij het gespreksthema zal zijn: op zoek naar een menselijke wereld — hoe kan de mens zijn toekomstige ontwikkeling in de hand houden?

Maar deze incidentele bijeenkomsten, hoe nuttig en bemoedigend ook, zullen weinig uithalen, als we niet zelf bereid zijn onze menselijke verantwoordelijkheid te dragen in een steeds onmenselijker wordende wereld. Maar die ons enige thuis is en die we graag een beetje bewoonbaarder voor onze kinderen willen nalaten.

Th. W. Polet